

Náučný chodník Kameňolom Mačacia

Kraj:	Banskobystrický
Okres:	Lučenec
Geomorfologická jednotka:	Cerová vrchovina
Geologická jednotka:	sopečné pohorie
Chránené územia:	Chránená krajinná oblasť Cerová vrchovina a národná prírodná rezervácia Šomoška
Prístup:	vlak a bus Šiatorská Bukovinka a 2 km pešo po zelenej turistickej značke; z maďarskej strany: obec Somoskő a pešo po náučnom chodníku Šomoška
Východisko:	Šiatorská Bukovinka, rázcestie Šimonova veža, resp. vstupný objekt náučného chodníka pri parkovisku
Trasa:	Šiatorská Bukovinka, vstupný objekt náučných chodníkov - bývalý kameňolom Mačacia - rozhľadňa na Mačacej - rázcestie Ž x Z Bukovinský (správne Šiatorský) potok (prípojka k náučnému chodníku Šomoška)
Dĺžka, prevýšenie:	2,5 km, prevýšenie 100 m
Čas prechodu:	1,5 h
Počet zastávok:	10
Náročnosť:	nenáročná trasa

Zameranie chodníka: prírodovedné, kultúrno-historické

Typ chodníka: samoobslužný (spoplatnený), líniový, obojsmerný, peší, **letný** (apríl – október 8 – 21 h; pozri poznámku nižšie)

Nadväznosť na turistickú značku: Trasa vedie čiastočne po červenej a žltej turistickej značke.

Rok otvorenia: 2003

Aktuálny stav: Informačné panely sú v dobrom stave, chodník je udržiavaný.

Textový sprievodca: nie je

Kontakt: Obecný úrad Šiatorská Bukovinka, Šiatorská Bukovinka 41, 985 58 Radzovce, tel. 047 / 4491 154; ŠOP SR, Správa Chránenej krajinej oblasti Cerová vrchovina, Železničná 31, 979 01 Rimavská Sobota, tel. 047 / 5634 948

Poznámky: (1) Náučný chodník je prístupný v apríli až októbri denne od 8 do 21 h. Mimo uvedeného termínu a času treba návštevu vopred dohodnúť s Obecným úradom v Šiatorskej Bukovinke. (2) Vstup na náučný chodník je za symbolický poplatok. (3) Možnosť lektora na vyžiadanie na ŠOP SR, Správa CHKO Cerová vrchovina (kontakt vyššie). (4) Východisko je spoločné aj pre náučný chodník Šomoška. (5) Tabule upozorňujúce na náučný chodník sú aj pri štátnej ceste a pri vstupe na hradný vrch z maďarskej strany.

Využitelnosť pre školy

Náučný chodník je vhodný pre terénne vyučovanie. Odporúčame návštevu rozhľadne na Mačacej. Trasa sa dá skombinovať s trasou náučného chodníka Šomoška.

Čo sa oplatí vidieť na trase náučného chodníka a v okolí

Šiatorská Bukovinka. Obec v Cerovej vrchovine na juh od Filakova neďaleko slovensko-maďarskej štátnej hranice, ktorá vznikla v roku 1959, kedy sa z chotára severne ležiacich Radzoviec odlúčili osady Šiatoroš a Bukovinka a založili samostatnú obec. Osada Šiatoros (maď. Sátoros) vznikla v 2. polovici 18. storočia na mieste, kde – podľa miestnej tradície – pri ceste, vedúcej priesmykom pomedzi vrchy Karanč a Šiator, často po jarných či jesenných dažďoch a vyliatí miestnych potokov neschodnej boli nútení obchodníci čakať v stanoch, pričom si cestujúci začali vymieňať či predávať tovar. Druhou osadou tvoriacou dnešnú obec je Bukovinka, založená po polovici 19. storočia v chotári dnes maďarskej obce Somoskőújfalu. Rozvoju osád napomohol v roku 1866 založený kameňolom s drvičom kameňa s parným strojom a vybudovanie železničnej trate Lučenec – Filakovo – Somoskőújfalu (1871). Po prvej svetovej vojne sa na rozparcelovanej pôde osád usadili obyvatelia Detvy, Hriňovej, Šoltýsky a Kokavy nad Rimavicou. Ďalší rozvoj nastal po druhej svetovej vojne a osamostatnení sa osád od Radzoviec v roku 1959 (ťažobný priemysel (hnedé uhlie, andezit, bazalt, štrk), moderný hraničný prechod Šiatorská Bukovinka-Somoskőújfalu s nepretržitou prevádzkou).

Lávový pokrov a kameňolom Mačacia. Bazaltový lávový pokrov východne od Šiatorskej Bukovinky v Cerovej vrchovine na pravej strane doliny Šiatorského (predtým Bukovinského) potoka oproti vrchu Šiator (660 m n. m.) – jeden z najrozsiahlejších v strednej Európe (jeho 2/3 ležia na území Maďarska). Pokrov vznikol navrššením a spojením viacerých prúdov, ktoré stekali zo sopky Medvedia výšina (659

m n. m., predtým Medveš). Obtečúc lakolit Šiator budujú u nás ich bazalty až dnešné kóty Duhár a Tri chotáre severozápadne od Šiatorskej Bukovinky. V telese pokrovu, asi 2 km východne od Šiatorskej Bukovinky, otvoril v roku 1880 švédsky podnikateľ Alfonz Jansen kameňolom Mačacia (Mačkaluk, maď. Macskalyuk), v ktorom sa vyrábali najmä dlažobné kocky („mačacie hlavy“) a z odpadu drvený bazalt. Od roku 1910 kocky vyvážali do Budapešti a odtiaľ do miest Rakúsko-Uhorska i mimo neho železničkou, ktorej trasu dnes čiastočne využíva chodník a na maďarskom území aj cyklotrasa. Lom sa stal jedným z najväčších na území Československa - koncom 30. rokov 20. storočia sa tu ťažilo v štyroch lomových dvoroch, pracovalo tu až 1 500 ľudí, vznikla tu osada s bytmi, školou, nocľahárňami, kanceláriou, obchodom, úpravárenská linka. Areál bývalého lomu predstavuje jednu z najvýznamnejších geologických lokalít Cerovej vrchoviny. Ťažobné zásahy sú dnes badateľné v dĺžke 700 m so šírkou plošiny 100 - 500 m. Na stenách lomu až 10 m vysokých sú odkryté viaceré lávové prúdy, oddelené polohami lapilových tufov alebo lávových brekcií, pokrývajúce sedimentárne podložie. V odkryvoch možno pozorovať blokovú, doskovú alebo stĺpovú odlučnosť bazaltov a v nich geódy - dutinky vyplnené zeolitmi či aragonitom. Predstavuje jeden z najreprezentatívnejších odkryvov lávového pokrovu v rámci medzinárodného **Novohrad-Nógrád globálneho geoparku UNESCO** (viac v textoch k náučnému chodníku Mestský park Filákov).

Rozhľadňa Mačacia. Dvojposchodová drevená rozhľadňa v priestore bývalej osady v kameňolome Mačacia východne od Šiatorskej Bukovinky v Cerovej vrchovine. Je vysoká 8 m a poskytuje výhľad na hrady Šomoška a Salgó v Maďarsku. V okolí je ohnisko s posedením.

Dolina Šiatorského (nesprávne Bukovinského) **potoka.** Dolina v Cerovej vrchovine nad Šiatorskou Bukovinkou s viacerými prameňmi a mokraďami, ktoré sú vhodným prostredím pre obojživelníky (salamandra škvrnitá, mlok obyčajný) a raka riečneho. Nachádza sa tu rekonštruovaný rybník zo začiatku 19. storočia, vo výtokovej časti je balvanitý skok, ktorý slúži na migrácie vodných živočíchov pri umelo vytvorených bariérach. Okolité les tvorí 100- až 150ročná bučina, najrozšírenejší je buk lesný, pozoruhodný je výskyt mohutného duba žltkastého, v podraze je vzácna kukučka vencová. Záverom doliny prechádza štátna hranica s Maďarskom.

Národná prírodná rezervácia Šomoška. Chránené územie v doline Šiatorského (Bukovinského) potoka v Cerovej vrchovine východne od Šiatorskej Bukovinky priliehajúce k slovensko-maďarskej štátnej hranici vyhlásené v roku 1954 na ochranu morfológicky výrazného kopca - vulkanického neku s prechodom do krátkeho lávového prúdu s unikátnou ohnutou päť- až šesťbokou stĺpovou odlučnosťou bazaltu („Kamenný vodopád“) - s pestrou mozaikou biocenóz a výskytom viacerých chránených druhov rastlín a živočíchov. Na vrchole stojí hrad Šomoška (samostatné heslo). Rezervácia je súčasťou chráneného vtáčieho územia Cerová vrchovina-Porimavie (súčasť sústavy Natura 2000).

Kamenné more a kamenný vodopád pod hradom Šomoška a hrad Šomoška > pozri texty náučného chodníka Šomoška

Chránená krajinná oblasť (CHKO) Cerová vrchovina. Chránené územie pri hranici s Maďarskom južne od Rimavskej Soboty vyhlásené v roku 1989 v lesnatej vyššej časti geomorfologického celku Cerová vrchovina, ktorý je severným výbežkom vrchoviny Cserhát v Maďarsku a je typický mladým vulkanickým reliéfom. Cerová vrchovina je svojráznym územím budovaným v paleogénno-neogénom mori sedimentovanými ílmi, pieskovecami, zlepenkami, do ktorých po ich tektonickom výzdvihu začiatkom neogénu vnikli andezitové lakolity - po ich eróznodenulačnom vypreparovaní sú to dnešné najvyššie vrchy Karanč (725 m n. m.) a Šiator (660 m n. m.) v okolí Šiatorskej Bukovinky. Na prelome neogénu a kvartéru sa do paleoúdolí vyliali bazaltové lávové prúdy - po ich následnom vypreparovaní z relatívne menej odolných sedimentárnych hornín vznikol inverzný reliéf - na miestach pôvodných údolí sú dnes tiahle ploché chrbtý, napr. Mačacia, Belina, Pohanský hrad, Borkút, Chrasť (s dĺžkou až 11 km, ležiaci mimo územia CHKO). V reliéfe tiež nápadne vystupujú vypreparované bazaltové a brekciové výplne sopečných komínov - neky, diatrémy - (Šomoška, Hajnáčsky hradný vrch, Šurice

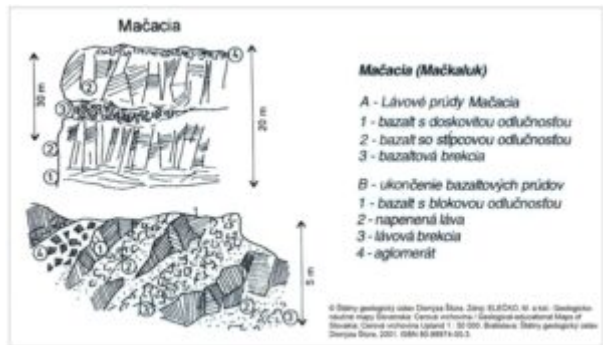
(Soví hrad), Steblová skala) a zvyšky troskových kuželov (Medvedia výšina, Monosa, Ragáč, Dunivá hora, Veľký Bučeň a Malý Bučeň (oba mimo územia CHKO)). Lesy CHKO vytvárajú pestrú mozaiku od lesostepných a rozvolnených spoločenstiev na skalných lokalitách cez zapojené dubové lesy prevažne na južných až po bučiny na severných expozíciách svahov s hlavnými drevinami dubom cerovým, bukom lesným, dubom zimným a hrabom obyčajným. Z chránených druhov rastlín sa tu vyskytuje napr. poniklec lúčny český (*Pulsatilla pratensis* subsp. *bohemica*), poniklec veľkokvetý (*Pulsatilla grandis*), hlaváčik jarný (*Adonis vernalis*), lan chlpatý hladkastý (*Linum hirsutum* subsp. *glabrescens*), kukučka vencová (*Lychnis coronaria*) a rôzne druhy vstavačov (*Orchis*). Zoogeograficky územie patrí do panónskeho pásma stepí. Z viacerých vzácnych skupín bezstavovcov tu bolo zistených mnoho ohrozených druhov chrobákov a motýľov, zo stavovcov napr. skokan rapotavý, jašterica zelená, hadiar krátkoprstý, včelárík zlatý, výrik lesný a viaceré druhy netopierov využívajúce podzemné pseudokrasové priestory. Celé územie CHKO je súčasťou rozsiahlejšieho chráneného vtáčieho územia Cerová vrchovina-Porimavie a obsahuje viacero území európskeho významu, napr. Cerová vrchovina, Soví hrad, Vodokáš, Pieskovcové chrby (obe kategórie sú súčasťou sústavy Natura 2000).

Názvy informačných panelov

1. Náučný chodník Kameňolom Mačacia (vstupný areál)
2. Báza lávového pokrovu
3. Lávové pokrovy
4. Odľučnosť bazaltu
5. Bazaltové minerály
6. Ťažba bazaltu
7. Rekultivácia lomu
8. Banícka osada
9. Prameň
10. Budova colnice

Bazaltové minerály

BAZALTOVÉ MINERÁLY
BASIC MINERALS

- Basaltové minerály charakterizuje široký rozsah přeměněných až celistvých tvarů. Krystalizují vřetěnkem ve dvou fázích: nejprve tvrdě, později postupně měkčeji. V důsledku odlišné rychlosti krystalizace, která se vztahuje k rozdílné rychlosti krystalizace.
- A hot crystallizer is characterized by irregular shapes. As they crystallize, they first crystallize hard, then soft. As a result of different crystallization rates, they crystallize in two phases: first hard, then soft.
- As a result of fast time cooling, basalt has fine-grained to irregular structures. The crystallization took place at two different phases: first hard, then soft.

Diagram showing a cross-section of a basalt crystal with labels: Dřívě (earliest), Později (later), and Magnetit (magnetite).

Ťažba bazaltu

ŤAŽBA BAZALTU
BASIC QUARRYING

- Ťažba bazaltu v lokalitě uvnitř údolí byla zahájena v roce 1880 na území dnešního bazaltového štábu. V roce 1887 byla založena společnost Bismarck-Basaltwerke a v roce 1890 byla založena společnost Bismarck-Basaltwerke. V letech 1890 až 1900 byla založena společnost Bismarck-Basaltwerke. V roce 1900 byla založena společnost Bismarck-Basaltwerke. V roce 1900 byla založena společnost Bismarck-Basaltwerke.
- A basalt quarry was opened by Adolf Braun in 1880 for the production of quarry blocks. Since 1887 the Bismarck-Basaltwerke (Bismarck-Basaltwerke) quarry opened in the quarry and since 1900 it was Bismarck-Basaltwerke. At the beginning of the 20th century, the quarry became an important part of the quarry. At that time the quarry worked the greatest level, it belonged to the largest quarries in the country. About 1500 people worked here. The produced quarry blocks were exported by narrow-gauge railway to Hungary and from there to many states of Europe. The decline of the quarry was accelerated after the 2nd World War.

Budova colnice

BUDOVA COLNICE
BASIC QUARRYING

- Průmyslová budova byla vybudována v roce 1887 a byla charakterizována širokým rozsahem přeměněných až celistvých tvarů. Krystalizují vřetěnkem ve dvou fázích: nejprve tvrdě, později postupně měkčeji. V důsledku odlišné rychlosti krystalizace, která se vztahuje k rozdílné rychlosti krystalizace.
- A hot crystallizer is characterized by irregular shapes. As they crystallize, they first crystallize hard, then soft. As a result of different crystallization rates, they crystallize in two phases: first hard, then soft.
- The industrial railway was 4.5 km long, and connected Malsdorf with a quarry in Hungary. The gauge between the rails was 760 mm and the gradient was about 16-18 ‰. Four steam locomotives and 40 railway wagons provided transport on the track. There were 2 tracks for ascending the slopes in these quarries. The main reason for the construction of the railway was that only the raw material but also other products were transported.

Technical drawings of a steam locomotive and a railway wagon.

